

ЛІТЕРАТУРА

1. Альтгайм Л.Б. Організація екскурсійних послуг. Навчально-методичний посібник для студентів географічного факультету, які навчаються на спеціальності «Туризм», Тернопіль 2017, 204 с.
2. Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.А., Олексійко М.М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник, Київ, Кондор, 2004, 166 с.

Степан ПРИЙДУН

*кандидат історичних наук, викладач,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
pryidun@tnpu.edu.ua*

КРИЗА «СОЮЗНИЦЬКОЇ» СХЕМИ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Відносини колективного Заходу з росією в умовах постбіполярного світу завжди залишались одним з найдискусійніших питань міжнародних відносин. Після завершення «холодної» війни, дезінтеграції СРСР та появи нових незалежних держав США, які залишилися єдиною наддержавою у світі та реалізовували свою політику стосовно спадкоємиці колишньої Країни Рад, намагаючись унеможливити появу реваншистських настроїв і рухів всередині російського суспільства. Основним проявами цієї політики стали заходи, спрямовані на максимальну інтеграцію Москви до міжнародних інституцій та комерційних зв'язків, а також реалізація абсолютно проросійської політики щодо нових незалежних держав на пострадянському просторі. Це означало, що вибудовування двосторонніх міждержавних відносин з пострадянськими державами та розвиток співпраці з ними реалізовувались з урахуванням інтересів росії. Така політика Вашингтона після 1991 р. була логічним продовженням курсу адміністрації Дж. Г. У. Буша щодо максимального продовження існування СРСР, оскільки Захід навіть у період найбільших загострень часів «холодної війни» ніколи не ставив за мету розвалити Радянський союз. Розпад Організації Варшавського договору, повалення комуністичних режимів у державах Центрально-Східної Європи було цілком достатньо для того, аби СРСР втратив статус наддержави, натомість повна дезінтеграція Країни Рад породжувала більше проблем для Вашингтона, ніж здобутків, зокрема мова йде про збереження режиму нерозповсюдження ядерної зброї, виконання кредитних зобов'язань і загрози міжнаціональних конфліктів. Найкращим свідченням такої

політики США стала відома промова Дж. Г. У. Буша у Верховній Раді УРСР, яка згодом отримала скептично-саркастичну назву «Chicken Kiev speech», у якій лідер вільного світу закликав українців відмовитись від здобуття незалежності [1, с. 124].

Незважаючи на те, що СРСР юридично перестав існувати і Вашингтону довелося юридично визнати цей факт, як і незалежність нових держав, Москва продовжувала залишатись не просто пріоритетом для відносин із Заходом, але й за нею фактично було визнано абсолютне лідерство на пострадянському просторі. Особливий статус відносин росії із Заходом визначається «союзницькою» схемою історії. Найкраще цю концепцію, яка базується на історичному міті про спільну перемогу над нацизмом, обґрунтував британський історик Норман Дейвіс. Він пише, що саме вона стала ідеологічною основою ялтинсько-потсдамської системи міжнародних відносин. Парадигма цієї співпраці визначає ставлення до росії як до стратегічного союзника на Сході, який прагне гарантувати свою безпеку домінуванням у регіоні. «...Природно, що західні держави мають захистити себе від загрози дальшої експансії Росії, але вони не повинні втручатись в законну сферу впливу Росії». Очевидно, що до 1991 р. ця сфера включала в себе усю Центрально-Східну Європу, а після поразки комунізму обмежилась пострадянським простором, невід'ємною частиною якого залишалась наша держава [2, с. 58–59].

Саме Україна як реальна альтернатива геополітичному лідерству Москви на пострадянському просторі стала абсолютною заручницею цієї «союзницької» схеми історії, алде Захід визнав незалежність України, але спільно з росією реалізував форсоване ядерне роззброєння України, оформивши гарантії безпеки нашій державі меморандумом, а не міжнародно-правовим договором. Намагання Києва балансувати між геополітичними проєктами Кремля, спрямованими на реінтеграцію СРСР і реалізацією курсу на евро- та евроатлантичну інтеграцію, було ефективним лише в перші роки незалежності, натомість поступове узалежнення європейських держав від дешевих російських вуглеводнів фактично перетворило підтримку євроінтеграційних прагнень України на своєрідний засіб тиску на рф у дискусійних питаннях міжнародного порядку. Неготовність Заходу надати реальну підтримку Києву після Помаранчевої революції, свідченням чого став Бухарестський саміт НАТО 2008 р., який фактично надав карт-бланш Кремлю на ревізію міжнародного устрою. Агресія Москви проти Грузії у 2008 р. продемонструвала живучість «союзницької» схеми історії та дистанціюванням Заходу від подій на пострадянському просторі.

Російське вторгнення в Україну у 2014 р., окупація Криму та частини Донбасу істотним чином не змінили ставлення колективного Заходу до росії, а навпаки продемонстрували фрагментацію євроатлантичної спільноти як між США і ЄС, так і всередині самого Європейського Союзу. Мета санкційної політики Заходу з 2014 р. була спрямована на не покарання агресора, а схилянням Кремля до переговорів, наслідком яких стали гібридні політичні домовленості Мінськ-1, Мінськ-2, ефективність яких була тотожною санкційній політиці.

Восьмирічна агресія проти України не лише не зруйнувала «союзницької» схеми історії, але й поступово трансформувала її до нових реалій, найкращим свідченням цього стала готовність лідера ЄС Німеччини ще більше узалежнити Європу від російського газу. Nord Stream-2 став символом політики умиротворення агресора і повного тріумфу не лише «союзницької» схеми історії, але й неготовності західних лідерів бачити в росії реальну загрозу. І лише після повномасштабного вторгнення росії в Україну, знищення десятків українських міст, тисячі людських жертв, героїчного спротиву ЗСУ та всіх захисників України, напруженої роботи української дипломатії, нашій державі вдалось поступово розпочати остаточний демонтаж «союзницької» схеми історії. Темпи цього демонтажу повністю детерміновані успіхами українських захисників, а не цінностями західних держав. Найістотнішим проявом кризи «союзницької» схеми історії та початком її деструкції стала консолідація західних держав довкола допомоги Україні у її протистоянні російському вторгненню (зустріч міністрів оборони 43 країн у Рамштайні, 26 квітня 2022 р.), а також декларування нової мети Заходу – не лише захистити Україну, але зробити росію нездатною до нових агресивних дій.

Очевидно, що міт про росію як союзника Заходу зруйновано, але для унеможливлення повернення до «союзницької» схеми історії необхідно остаточно перемогти агресора і сформувати не просто новий історичний міт про спільну перемогу над фашистами майбутнього, а створити таку геополітичну реальність, коли не рф, а Україна буде беззаперечним лідером не лише пострадянського простору, але й Європи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прийдун С. В. Трансформація зовнішньої політики України: європейсько-атлантичний аспект (1991–2015) [Текст]: дис... канд. істор. наук: 07.00.02; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2019. 302 с.
2. Дейвіс Н. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. К.: Основни, 2014. 1464 с.: іл.